

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертацията на Люба Мирославова Маринова на тема „Привързаност и личностови особености”, представена за защита пред научно жури по научна специалност 3.2. Психология, Медицинска психология /Клинична психология/

Рецензент: Иван Тонев Димитров, професор, доктор на психологическите науки, Катедра по обща, експериментална и генетична психология при Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

В теоретичната част на дисертационния труд, озаглавена като „Литературен обзор”, докторантката ни представя накратко теорията на привързаността на Дж. Боулби, който определя този феномен като „продължителна психологическа свързаност между човешки същества”, и на М. Ейнсуърт. Проследени са стадияте, през които минава процеса на изграждане на привързаност между майката и детето през ранна детска възраст, както и реакциите на сепарация между тях от страна на детето /протест, отчаяние, отчуждение/. Коректно следват описанията на трите типа привързаност /сигурна, несигурна избягваща и несигурна/, установени от М. Ейнсуърт при 16-24 – месечни деца с помощта на методически инструмент, известен на специалистите под названието „Непозната ситуация”, допълнени с резултати от изследвания на нейни сътрудници и последователи /Мейн, Соломон, Голдбърг и др. /. Напълно обосновано е и привличането на информация, засягаща разстройствата на привързаността, проследени от Люба Маринова като произход, проявления и класификация / с. 18-30/.

Отделно, близо 30 страници са отредени на други теории, предшестващи и следващи тази на Дж. Боулби, които в една или друга степен засягат взаимодействията между майката и детето на различни етапи от неговото развитие /Фройд, Клайн, Уиникът, Долто/. Христоматийно кратко и точно са резюмирани възгледите на авторитетни представители на теорията на чертите /Олпорт, Кетъл, Дичман, Айзенк/, посветеният текст на които сега е правомерно, според нас, съкратен в сравнение с текста, представен за вътрешна защита. Отреденият на личностовите разстройства текст, съдържащ се в МКБ-10 и в други източници, в структурно отношение по осъзната от автарката необходимост изисква посочване на етиологията, клиничната картина, както и съответните техни соматични, когнитивни и емоционални проявления, с някои от които докторантката впоследствие ще трябва да „сверява” данните от собственото си емпирично изследване.

В една по-нататъшна публикация е желателно да се проведе един сравнителен и критично-конструктивен анализ на привличаните от

докторантката теории, резултатите от които по-убедително да потвърждават необходимостта им за целите и задачите на всички по-нататъшни етапи на дисертационното изследване /особено спрямо хипотезите и тяхната предварителна, аргументация; спрямо получените от докторантката данни и тяхното директно и индиректно потвърждение или непотвърждение/, както и по-осезателно засвидетелстване на личната позиция на авторката на дисертационния текст.

Втората част от дисертацията, озаглавена като „**Експериментална част**” /с. 77/, представя структурните компоненти на проведеното от Люба Маринова емпирично, но не и, според нас, експериментално, изследване. Тук виждаме подробно представяне на целите, особено на задачите, формулирани, макар и несъпроводени от аргументация, хипотези. Положителна оценка заслужава обаче подробното и ясно представяне на характеристиките и диагностичните възможности на двата методически инструмента /като структурираност на въпросника и свободата, която предоставя клиничната беседа/, както и на получаваните с тяхна помощ данни в миналото от други изследователи в различни страни по света /типове привързаност при възрастни и тяхното съответствие с тези при децата, необходимост от анализ на скалите по двата параметъра – „съгласуваност на записа”, като ясна сюжетна линия на разказа от страна на изследваното лице, и „метакогнитивното проследяване”, т.е., доколко актуализираното и излагано в момента от него съдържание съответства на действителното положение на нещата в миналото и др.; както и способността на въпросника да разкрива „структурата на синдрома, личностовите особености, типа реакция в стресови ситуации” и друг

Приемаме това за крайно необходимо и полезно не само за изследователя, но и за читателя, тъй като по-нататък ни предстои да видим в каква степен са използвани тези възможности на двата методически инструмента – Adult attachment interview и Минесотският многофазен личностов въпросник /MMPI/. С тяхна помощ Люба Маринова изследва 12 лица, от които 9 жени и 3 мъже на възраст от 23 до 63 години, представени чрез фрагменти от тяхната биография /с. 93-100/.

Следва да отбележим, че е постигнато необходимото по-отчетливо разграничаване на получените данни с всеки един от приложените методически инструменти в „ескизните портрети” на изследваните лица, които авторката ни представя, от една страна, и авторовата интерпретация, от друга страна. Анализът и обсъждането на получените данни се правят в съответствие с имплицитно зададената структура на двата инструмента с техните скали, категории и параметри. Това е довело до по-ясно и да по-убедително разкриване на връзките на иначе много интересните и своеобразни характеристики на изследваните лица с техните източници, проследявани така усърдно от Люба Маринова. Проследен е пътя на установяване, посочени са механизмите на връзката между двете изследвани променливи – типа привързаност и произтичащите от него

личностови черти. Споделяме и необходимостта от направените заключения, произтичащи от анализа на данните, получени с двата методически инструмента за всяко изследвано лице, както и общите такива.

В направените от докторантката изводи /с. 222-223/ срещаме констатацията, че резултатите от верификацията на хипотезите потвърждават първата, а именно – че типът привързаност през детството формира личностните характеристики на зрялата личност, а останалите две хипотези – частично, т.е, че отхвърлящият тип привързаност поражда хистерични черти на личността и др., а загрижено- смутеният – хипоманиакални и др.

Тези констатации, според нас, е по-добре да следват непосредствено след анализа на данните чрез тяхната именно интерпретация, отколкото едва накрая в общите изводи. Но в интерес на истината в този вариант на текста те се допълват от една обобщена схема на получените резултати по редица показатели – ранен опит, социално, емоционално и когнитивно функциониране, както и със соматична симптоматика, засвидетелствана от самите изследвани лица. В заключението /с. 234-237/ сега виждаме в резюмиран вид убедително разкрита връзка между пъстрата и богата емпирична картина, установена от докторантката при 12- изследвани лица с различен тип привързаност през периода на тяхното детство с родителите и произтичащите от н

А сега накратко ще обобщим собствените си впечатления от рецензирания дисертационен текст в няколко заключения

Първо, като изхождаме от разбирането, че предназначението на дисертационните изследвания е да добиват нови факти и знания, а не пространно да представят и тиражират стари и чужди под формата на теоретичен екскурс по съществуващата вече литература, споделяме напълно самооценката на Люба Маринова, отразена в справката за нейните приноси /с. 237/ в нашата психологическа книжнина.

Второ, проведеното емпирично изследване с двата методически инструмента действително впечатлява читателя със завидно задълбочения „анализ на отделни случаи” по множество показатели, детайлно представени и обективно, коректно обсъждани.

Трето, получените от докторантката емпирични данни съдържат възможности за препоръки към социално-педагогическата и консултативно-клиничната практика, които следва да бъдат задължителна грижа на всеки един изследовател. Приложените методически инструменти и получените с тях данни позволяват използването им в диагностичната и консултативната практика на психолози и други специалисти.

Четвърто, експериментален или поне квазиекспериментален характер изследването би придобило, ако по-нататък Люба Маринова предприеме

спрямо изследваните от нея лица една лонгитюдна, продължителна и активна психокорекционна и психотерапевтична работа, резултатите от която да бъдат сравнени с тези от сегашното ѝ констатиращо емпирично изследване.

Но постигнатото дотук от Люба Маринова е достатъчно, за да смятаме, че тя убедително засвидетелства качествата си на изследовател и заслужава получаването на образователната и научна степен „доктор по психология”, към което призоваваме с тази си рецензия.

03.04.2015 г.
София

Иван Димитров